

مهرگان فقط جشن زرتشتیان نیست

...ادامه از صفحه نخست

یکی از نکات مهم درباره مهرگان، تصور رایجی است که آن را صرفاً جشنی متعلق به زرتشتیان می‌داند. مهرگان در میان زرتشتیان ایران جایگاهی مهم دارد و در شهرهایی مانند یزد، کرمان، تهران و دیگر مناطق، آیین‌های مربوط به آن برگزار می‌شود. اما در پرونده جهانی مهرگان، برگزاری این جشن در میان جوامع مختلف ایران نیز مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس پرونده یونسکو، جوامع زرتشتی در کنار جوامع مسلمان در برگزاری مهرگان نقش دارند؛ هر کدام نیز متناسب با باورهای خود، آیین‌هایی را اجرا می‌کنند. برای نمونه، زرتشتیان بخش‌هایی از متون دینی خود را می‌خوانند و مسلمانان دعاها و ویژه‌ای برگزار می‌کنند، اما در کنار این تفاوت‌ها، عناصری همچون گستردن سفره، خوراکی‌های فصلی، دیدار و گردهمایی مشترک دیده می‌شود. در همین پرونده، مناطق روستایی شمال ایران، به‌ویژه گیلان، مازندران و گلستان، و همچنین جوامع زرتشتی در استان‌هایی مانند تهران، یزد، فارس، کرمان، سیستان و بلوچستان، البرز و خوزستان به‌عنوان جوامع مرتبط با این آیین معرفی شده‌اند.

ثبت جهانی مهرگان هم آسان به دست نیامد

مهرگان اما فقط یک جشن متعلق به گذشته نیست. در پرونده‌ای که ایران و تاجیکستان سرانجام در سال ۲۰۲۴ برای ثبت آن در فهرست میراث فرهنگی ناملموس به یونسکو ارائه کردند، تأکید شده است که این آیین همچنان در میان جوامعی در ایران و تاجیکستان برگزار می‌شود. یونسکو نیز مهرگان را جشنی مرتبط با برداشت پاییزی معرفی کرده است که هر سال در بازه‌ای از دوم اکتبر تا دوم نوامبر برگزار می‌شود و شکل برگزاری، خوراکی‌ها و آیین‌های آن با توجه به منطقه و باورهای برگزارکنندگان تفاوت دارد. اما پرونده مهرگان برای ثبت جهانی مسیر ساده‌ای نداشت. ایران پیش از ثبت نهایی، بارها درگیر اصلاح و تکمیل پرونده بود و یکی از پرسش‌های مهم درباره این آیین، میزان برگزاری و تداوم آن در ایران بود. پیش از ثبت نهایی نیز پرونده مهرگان از سمت یونسکو یک بار ریفر (بازگردانده) شد و سرانجام در سال ۲۰۲۴، «جشن مهرگان» به صورت پرونده مشترک ایران و تاجیکستان در فهرست نمایندگی میراث فرهنگی ناملموس ثبت شد. یونسکو در معرفی این عنصر تصریح کرده است که این آیین همچنان توسط جوامع مختلف برگزار می‌شود و دانش و مهارت‌های مربوط به آن نیز از طریق مشارکت در برگزاری جشن و روایت و انتقال غیررسمی، از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود؛ مدارس و مراکز آموزش عالی نیز در این انتقال نقش دارند. در واقع، برای ثبت مهرگان در یونسکو باید نشان داده می‌شد که این آیین هنوز زنده است اما همین‌جا یک پرسش شکل می‌گیرد، مهرگانی که برای ثبت جهانی، «زنده» معرفی شد، امروز در زندگی فرهنگی ایرانیان چقدر جریان دارد؟ با وجود کم‌رنگ شدن این جشن در فضای عمومی، نمی‌توان مهرگان را آیینی منسوخ‌شده دانست. این جشن همچنان در میان زرتشتیان ایران، از جمله در یزد، کرمان، تهران و شیراز برگزار می‌شود و در برخی مناطق روستایی نیز آیین‌های مرتبط با برداشت محصول و شکرگزاری ادامه دارد.

یک پژوهشگر مسائل شهری تأکید کرد:

«یزد جهانی» گرفتار تصمیمات اشتباه مدیریت شهری

بزنند، تصریح کرد: متأسفانه یزد به جای حرکت به سمت پایداری، صرفاً مدرنیته را دنبال کرد و در حال حاضر نیز به جای پیاده‌سازی شهرسازی هوشمندانه، مسیر شهرسازی غیرمدربرانه و اشتباه در حال انجام است. این پژوهشگر مسائل شهری با اشاره به این که منظور از شهرسازی هوشمندانه ساختن کلیات و ساختار شهر است، ابراز کرد: در این فرایند، تنها شهرداری و اداره راه و شهرسازی دخیل نیستند بلکه تمامی تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌های خرد و کلانی که بر موجودیت شهر تأثیر می‌گذارند، در قالب شهرسازی هوشمندانه قرار می‌گیرند. وی شرایط اقلیمی را از ج مله مواردی خواند که در شهرسازی هوشمندانه باید به آن توجه کرد و گفت: با توجه به شرایط کویری و بیابانی یزد، شهرسازی و مدیریت شهری باید به گونه‌ای انجام شود که در هنگام بارندگی، هر قطره آب به سمت زیر زمین هدایت شود اما متأسفانه در سال‌های اخیر، فرصت بهره‌برداری از نعمت باران به دلیل شهرسازی اشتباه و مدیریت نادرست، به معضل بزرگی برای شهر تبدیل شده است. این پژوهشگر مسائل شهری با اشاره به اهمیت مدیریت شهری در اقلیم‌های مختلف، بیان کرد: در کشورهای استوایی مانند مالزی شهرسازی به گونه‌ای انجام شده که به‌رغم بارش‌های سیل آسا، پس از وقوع باران‌ها مشکل جدی مشاهده نمی‌شود اما در یزد به دلیل مدیریت غلط شهری، بارش‌های متوسط به بالا منجر به بروز مشکلات متعدد برای شهروندان در معابر و منازل مسکونی شده است.

فاضلاب شهری؛ یک اشتباه تاریخی در یزد

دهقان‌منشادی در ادامه به آسیب‌های زیست‌محیطی ناشی از تصمیم‌های نادرست اخذ شده برای شهر یزد اشاره کرد و گفت: در یزد نه تنها از سیلاب شهری برای ذخیره‌سازی و تقویت منابع آب زیرزمینی استفاده نمی‌شود بلکه اجرای سیستم فاضلاب شهری، روند نابودی اکوسیستم یزد را تسریع کرده است. وی تصریح کرد: این سیستم برای شهرهایی با بارندگی زیاد و سطح آب زیرزمینی بالا طراحی شده و این در حالیست که ایجاد این سیستم در یزد با سطح آب‌های زیرزمینی بسیار پایین، باعث اختلال در چرخه طبیعی آب شده و پایداری محیط زیست را با چالش مواجه کرده است. دهقان‌منشادی اجرای سیستم فاضلاب شهری را یکی از اشتباه‌ترین تصمیمات تاریخی در یزد خواند و با بیان این که سیستم مذکور، علاوه بر فشار بر پایداری یزد، هزینه‌های سنگین مالی نیز به استان تحمیل کرده است، متذکر شد: با توجه به تأخیر بالغه ۳ هزار و ۲۰۰ میلی‌متری آب طی هر سال در یزد، نتیجه این مدیریت، تأخیر و از دست رفتن حجم قابل توجهی از آب تصفیه و انباشته شده در دریاچه پساب است.

وی خاطرنشان کرد: آبی که در یزد، کیمیا محسوب می‌شود و باید برای تقویت سفره‌های زیرزمینی حفظ شود به دلیل اجرای این سیستم، به راحتی از کف می‌رود. این پژوهشگر از دیگر معضلات جدی شهر یزد را کاهش تراکم مؤثر شهری به دلیل گسترش افقی و بدون فکر بافت شهری دانست و تأکید کرد: این روند توسعه، مدیریت شهری را با چالش‌های پیچیده‌ای مواجه کرده است. دهقان‌منشادی در بخش دیگری از این گفت‌وگو به نقض زیرساخت‌های شهری پرداخت و با بیان این که علارغم گسترش بی‌رویه شهر، پیاده‌راه‌های مناسب و مسقف به درستی طراحی و اجرا نشده است، ابراز کرد: برای نمونه، اگر در محدوده بلوار دانشجو که مجتمع ادارات و برخی از دانشگاه‌های استان در آن واقع است، پیاده‌راه‌های مسقف و ایمن اجرا شده بود بسیاری از مردم سفره‌های روزانه خود در این محدوده را با پای پیاده یا دوچرخه انجام می‌دادند و حجم ترافیک و آلودگی و ناپایداری یزد به میزان زیادی کاهش می‌یافت. این مسئول از نبود مکان‌یابی و آمایش مناسب برای مراکز آموزشی به عنوان یکی دیگر از عوامل ناپایداری یزد انتقاد کرد و گفت: عدم وجود مدارس استاندارد در هر محله و منطقه، یکی از بزرگ‌ترین مشکلات فعلی شهر است که خانواده‌ها را ناچار به طی کردن مسیرهای طولانی برای آموزش فرزندان خود در مدارس منتخب کرده که همین مورد مشکلات ناشی از وابستگی به سرویس مدارس و هزینه‌های سنگین آن در سایه تورم، مصرف سوخت و سلامت و افزایش نرخ چاقی را تشدید کرده است.

یک پژوهشگر مسائل شهری با تأکید بر این که در حال حاضر شهرسازی غیرمدربرانه و اشتباه در شهر یزد در حال انجام است، آن را تهدیدی جدی برای توسعه پایداری شهر خواند و خواستار ورود مدعی‌العموم برای توقف روند «تضییع حقوق مردم» و جلوگیری از فروپاشی اکوسیستم کویری یزد شد.

یزد در گذشته‌ای تاریخی خود، شاهکاری از پایداری و سازگاری هوشمندانه با اقلیم سخت کویری بوده است؛ جایی که از معماری ارگانیک تا مدیریت دقیق قطره قطره آب، همه‌چیز در خدمت بقا و پویایی زیست‌بوم قرار داشته است؛ با این حال، ورود شتاب‌زده به دوران مدرن و گسترش بی‌رویه بافت شهری در دهه‌های اخیر، این ساختار کهن را دستخوش تغییرات اساسی کرده و شهر را با چالش‌های عمیقی همچون ناترازی آب، افت تراکم مؤثر و کیفیت زیست مواجه ساخته است. در چنین شرایطی، این پرسش جدی مطرح می‌شود که آیا سیاست‌گذاری‌ها و طرح‌های اجرایی مدیریت شهری، در مسیر «یزد پایدار» حرکت می‌کنند یا ناخواسته به ورطه ناپایداری دامن می‌زنند؟ در همین راستا، مهدی دهقان‌منشادی، پژوهشگر مسائل شهری در گفت‌وگو با ایسنا ضمن تأکید بر این که توسعه پایدار یکی از مطرح‌ترین مسائل کنونی استان یزد است که در برنامه «یزد پایدار» نیز به آن اشاره شده، اظهار کرد: مسیر اصلی توسعه پایدار استان از شهرهای آن به خصوص شهر یزد می‌گذرد چرا که ۸۷ درصد از جمعیت استان، شهرنشین هستند و ۵۰ درصد کل این جمعیت نیز در شهر یزد زندگی می‌کنند. وی در این رابطه با اشاره به اهمیت تمرکز مدیریت استان و شهرداری به شهر یزد، افزود: اگر این دو نهاد تمرکز پایداری را به شهر یزد معطوف کنند، می‌توان گفت تقریباً نیمی از مسیر توسعه پایدار استان طی شده است.

یزد گرفتار شهرسازی غیرمدربرانه و اشتباه

دهقان‌منشادی لازمه رسیدن به این هدف را بر دو رکن «شهرسازی هوشمندانه» و «هوشمندسازی شهر» استوار دانست و گفت: مسیر توسعه پایدار، اجرای درست این دو مقوله است چرا که شهرسازی هوشمندانه باعث می‌شود شهر هم از نظر امنیت و هم از نظر بهره‌وری بهبود یابد.

این پژوهشگر با نگاهی تاریخی به روند توسعه شهر یزد، خاطرنشان کرد: در دوره سنت، شهر یزد دارای یک بافت ارگانیک و پایدار بود اما متأسفانه از سال ۱۳۰۰ و با گسترش مدرن شدن، روند توسعه به سمت ناپایداری حرکت کرد و شهر در مواجهه با موج مدرنیته و خیابان‌کشی‌های بی‌رویه، دچار ناپایداری تدریجی شد. وی در نقد روند توسعه شهری به دوره پست‌مدرن نیز اشاره کرد و با بیان این که معمولاً در این دوره، جوامع با بازگشت به دوره سنت، ویژگی‌های مثبت را بازمی‌گیرند و با آسیب‌شناسی مدرنیته، جنبه‌های منفی آن را حذف می‌کنند تا زندگی بهتری رقم